

že od upravičenskih zemljišč. Ker veda ustroja realnih skupnosti ni kreirala niti gojila, je bilo treba z dialektično premetenostjo ustvariti konstrukcijo za bastarda, ki je kmalida terjal novih zakonov. Poslužili so se nalične metode (analogije) pa §-a 485. o. d. z. ter so izrekli, da glede izprememb osnovne imovine ta § ne velja zgolj za služnostne pravice, marveč z vseni posledicami neodločljivosti, neprenosnosti in nedeljivosti prav tako tudi za agrarske zadružne deleže, češ, to so stvarne pravice, ki morajo liki pritekline na večne čase združene ostati s posestjo upravičenskih kmetij. Judikatura je s tem proicirala realno skupnost v služnost.

Razen kmetskega preužitka ga na Slovenskem ni pomembnega pravnega ustroja, da bi bil bolj v nemar puščen, nego je agrarska zadruga oziroma v širšem smislu: realna skupnost. Seveda agrarske zadruge nimajo bodočnosti, ker se da planinska pašnja organizirati izdaleč bolj moderno, a ostale agrarske zadruge se rušijo kot žrtve denarnega gospodarstva pod sekalom lokalnih komisarjev, ki jim je mar agrarskih operacij. Prihodnja zakonodaja morda tej pravni napravi ne bo posvečala mnogo pozornosti, toda kar nič ni dvomiti o tem, da bo treba gotovih prehodnih določil. Mnogokaj pa se že ne tiče tako zvanega živečega prava, ampak že spada v delavnico pravnega zgodovinarja, ki ima veliko polje pred seboj, da izsleduje vprašanja, katerih sem se gori le dotaknil. Na to opozoriti, se mi je zdela dolžnost, ker je treba položiti temelje naši agrarski ustavi.



Univ. prof. dr. Metod Dolenc.

Kazenskopravno zakonodajstvo po prevratu in Slovenci.

C. Beccaria je pred poldrugim stoletjem zapisal v svoji sloveči razpravi »dei delitti e delle pene« besede, ki veljajo pač še danes: »Druga pot sprečiti zločinstva je ta, da naj se izvršujoča oblastva interesirajo bolj za izpolnjevanje zako-

nov kakor pa za njihovo prelamljanje . . . Kakor vladar z velikim aparatom in pompom, s strogostjo ukazov, s prepovedjo pravičnih in nepravičnih pritožeb tistim, ki se čutijo poгаženim, navadi podložnike na to, da se boje bolj oblasti kakor pa zakonov, tako bodo cna hotela iz te bojazni pribaviti si več dobička, kakor je za lastno in javno varnost koristno.« Te misli so mi prišle na um, ko sem čital prvi po vidovdanski ustavi sprejeti zakon o radu in redu, a tehnična stran izvedbe propisov tega zakona mi je narekovala naslednje vrstice. Povdarjam, da mi je ideja popolnega ujedinjenja Srbov, Hrvatov in Slovencev sveta, da me niti najmanje ne vodijo motivi separatizma, ako pokažem nekatere napake tehnične narave, katere so zagrešili po mojem prepričanju naši zakonodajalci glede kazenskopравnih zakonov. Teženj naših državnih separatistov ne odobravam in skoraj bi raje dejal s Ciceronom: Errare malo cum Platone, quam cum istis vera sentire. Ali po načelu, da naj se iz napak učimo, mislim, da ne bo odveč, ako spregovorimo o slabih navadah — kakor se danes že lahko reče — našega zakonodajstva.

Slovenci, smelo rečem, bridko občutimo, da se pri zakonih, ki veljajo v prvi vrsti našim sodiščem, ne postopa dovolj kritično, ampak da se naše legalno ustaljene sodiščne razmere prezirajo in s tem ustanavlja pravna nesigurnost, ki je prej nikdar nismo v toliki meri poznali. Evo dokazov, kako se je omalovaževalo in pogorševalo kazenskopравne razmere v Sloveniji, dasi bi to pri malo več pazljivosti prav lahko izostalo.

Naj pričnem z ukazom, ki je razširil veljavnost glave IX. in X. srb. kaz. zak. na druge pokrajine izven Srbije. Izdan je bil ta ukaz 25. februarja 1919, torej še pred sestankom privremenega narodnega predstavništva. Ali obnarodovan je bil šele 10. aprila 1919. v »Službenih Novinah«. Izvršiti ga je imel minister za pravosodje, toda izvršilna naredba, datirana od 27. maja 1919, je izšla samo za Slovenijo, za Hrvatsko in Slavonijo ne (glej Šilović, Kazneno pravo, Pripomenak). Baš ta izvršilna naredba nam je prinesla naravnost nemožne pravne razmere. Sodniki, goječ v srcu iskreno željo, dati državi oporo, so se v potu svojega obraza oprijeli ukaza in

izvršitvene uredbe, ali njih trud je moral ostati zaman spričo nesrečne vsebine naredbe. Namesto da bi se bilo določilo za določilom v avstrijskem kazenskem zakoniku nadomestilo z novim, ki odgovarja srbskemu kazenskemu zakoniku, prepustilo se je celó vprašanje, katera določila so izpremenjena in v koliko, sodnikom. Le v členu 2. citirane naredbe najdemo skromen poskus delne rešitve problema, to pa z motivacijo, ki ne sodi v zakonite predpise. Popolnoma se je opustila ureditev načelnega vprašanja: Ali naj veljata glavi IX. in X. kot inkorporirani del in s tem kot sestavni del avstrijskega kazenskega zakonika (novela), ali pa kot samostojen, na dve poglavji posebnega dela okrnjen srbski kazenski zakonik z vsemi svojimi določili splošnega dela, pri čemur pa treba pripomniti, da splošni del srbskega kazenskega zakonika v Sloveniji nikdar ni bil promulgiran.

Sicer citirana naredba ministrstva pravde nekako kaže, da se je izvršitev zamislila res po drugo navedeni poti, toda baš izvršitvena naredba je ustvarila v tem vprašanju še večji kaos! Prevezelo se je iz splošnega dela srbskega kazenskega zakonika le nekatere predpise (trihotomijo, poskus, olajšilne in obtežilne okoliščine, kazenska sredstva) drugih pa ne. Na primer, kako je s kazensko odrastlostjo, kako z zastaranjem? Kateri so politični delikti, ki spadajo pod kompetenco porote? Da je za veliko množino najnavadnejših deliktov, ki so se pri nas sodili brez dvoma pravilno, čeprav samo od sodnika posameznika (§ 312 avst. kaz. zak.), ustanovila kompetenca zbornih sodišč, je bila sicer legislativna misel brez posebnih pravnih komplikacij, ali pomenila je praktično naravnost brezprimerne potrate sodniških sil.

Naravno, da je bila prva skrb kazenskopravnega odseka stalne zakonodajne komisije ministrstva pravde, da je predložila predlog za izpremembo tega ponesrečenega ukaza. To se je zgodilo z novim ukazom z dne 4. aprila 1921 Služ. Nov. št. 75. Tudi ta ukaz ni ustvaril idealno pravnega položaja, osobito ni mogel odpraviti prej omenjene brezprimerne potrate sodniških sil, ali tako uničujoče kritike, kakor jo je prinesel iz peresa anonimnega pisca »Obzor« z dne 17. aprila t. l. št. 103 gotovo ni zaslužil. Ne omenjal bi tega, ako mi ne bi

dalo to prilike, da odločno odklanjam presojanje legislativnih del samo raz plemensko-strankarsko stališče, kar je Obzorov člankar v veliki meri zagrešil.

Drugi tehnično vsaj deloma zgrešen zakon je oni o ustanovitvi univerze v Ljubljani z dne 23. julija 1919 Služb. Nov. št. 85. Po členu 3. tega zakona naj se upravlja ljubljansko vseučilišče po zakonu in uredbah o vseučilišču v Beogradu. Ali ta zakon in njega dependentne uredbe niso bile v Sloveniji nikdar obnarodovane; sklicujejo se pa na srbski kazenski zakonik in na srbsko policijsko uredbo od 18. maja 1850, ki takisto niso bili pri nas nikdar obnarodovani. Disciplinska uredba z dne 6. aprila 1906 št. 3591 določa tudi za ljubljansko vsučilišče, da je univerzitetno sodišče pristojno za navadne prestopke, ki se kaznujejo po 3. oddelku kazenskega zakonika (scil. srbskega) na podlagi § 322 kaz. zak. in § 27 policijske uredbe. Kako se naj kvalificira disciplinski prekršaj slušalcev, ko se določila v Sloveniji veljajočega avstrijskega kazenskega zakonika križajo z onimi srbskega kazenskega zakonika? . . . Če rečemo, milejše naj velja, pridemo do kriminalnopolitično nevzdržnih posledic. Slušalec na primer, ki je ukradel svojemu tovarišu denar, ne da bi znesek dosegel hudodelstveno mejo, spada — pred univerzitetno sodišče; oni pa, ki je razžalil stražnika v službi, pa pred navadno zborni sodišče. Da pri nas nimamo policijskih sodišč in da tudi po § 27 policijske uredbe ne more priti do obsodbe prvonavedenega slušalca, ker je § 27 policijske uredbe brez dvoma po § 322 srbskega kazenskega zakonika derogiran, bodi le mimogrede omenjeno. Pri vsem tem je nastal še ta čuden položaj, da nastopi na zahtevo osumljenca nepristojnost navadnih okrajnih sodišč. Ali naša sodišča niso bila nikdar o teh predpisih univerzitetnega zakona in naredb za beograjsko vseučilišče obveščena! —

Zakon o volitvah narodnih poslancev v ustavotvorno skupščino z dne 3. septembra 1920 Služb. Nov. 195 je prinesel tudi nekaj določil, ki se tičejo kriminalnega pravosodja, a se našim pravnim razmeram kar nič ne prilegajo. Vzrok je pač ta, da so osnutku zakona kumovali srbijanski juristi, ki naših razmer ne poznajo dovolj, naši slovenski poslanci juristi pa so opustili dajati izpreminjevalne ali vsaj dopolnjevalne nasvete

misleč si: bo že kako . . . Predvsem bi bilo dobro, da bi se bil avstrijski zakon o volitvah z dne 26. januarja 1907 št. 8 drž. zak., čegar formalno veljavo je revolucijski manifest celokupne narodne vlade v Ljubljani z dne 31. oktobra 1918 vzdrževal, ukinil, ali do cela ali vsaj deloma, toda vsekakor izrecno. Potem bi bilo dobro glede progona kaznivih dejanj, ki jih je ustanovil novi volilni zakon, spraviti vsa določila v sklad s sistemom avstr. kazenskopravdnega reda. Dočim pozna pri nas veljavni kaz. pr. red in naša sodna organizacija v Sloveniji zgolj javnega obtožitelja v osebi državnega pravdnika, naj bi se obtoževalo storilce, ki zagreše kazensko dejanje v smislu volilnega zakona, tudi še od političnih oblastev, verifikacijskega odbora in ustavotvorne skupščine, slednjič pa tudi od vsakega zasebnika sploh. To vse so — nova, to znači uvedbo popularne obtožbe preko glave državnega pravdnika, če prav ni tangiran osebni, ampak le splošni, državni interes. Nisem nasprotnik popularne obtožbe, ampak mislim z Gneistom, da pomislekov zoper popularno obtožbo v pravi demokratični državi ne moremo in ne smemo imeti. Pa če je bila ideja, katero je vrgel nov volilni zakon v naše kazensko pravosodje, zdrava in če se jo je hotelo v resnici udejestvovati, onda pa je bilo treba globlje poseči in podati določila, ki bi bila pri nas tudi dejanski izvedljiva. Pri nas ni preiskovalni sodnik obenem tudi obtožitelj, pri nas treba, da vsako ovadbo v volilnih stvareh presodi najprej državni pravdnik. Pri nas ne igra vprašanje nobene vloge, ali je ovaditelj volilec ali ne (kar je v smislu volilnega zakona kriterij za popularno obtožbo). Kaj naj se zgodi v tistih primerih, kjer državni pravdnik odkloni pregon — saj so v smislu ideologije našega kazenskega prava vsi dejanski stani volilnega zakona izrazito oficialni delikti —, tega nam volilni zakon ni povedal, to pa je tudi vprašanje, ki bi se v praksi le z največjimi težkočami reševalo. Politična policijska oblastva, verifikacijski odbor in ustavotvorna skupščina pa po našem pravu tudi ne bi mogli biti obtožitelji, njihove obtožbe bi zastopal brez dvoma državni pravdnik kakor tak. Vidi se torej, da so vsa ta določila za naše pravne razmere ali docela odveč ali pa veliko prešibka, da bi mogla udejestvovati v resnici to, kar je zakonodajalec hotel. Praksa

je navzlic ljutim volilnim bojem ves ta nov obtožbeni aparat ignorirala. Vsaj meni ni znano, da bi se bil v Sloveniji poskusil en sam progon v smislu določil o popularni obtožbi. Ako bi se bilo postopalo kritično, t. j. podalo določila, ki bi bila za naše sodne razmere izvedljiva, bi bile ideje volilnega zakona, ki so vsekakor dobre, našle gotovo tudi pri nas pravega odmeva. Tako pa se je cela konstrukcija teh za nas novih določil zrušila v prah brez haska, pa tudi brez škode za naše kazensko pravosodstvo.

Tudi naša, vidovdanska ustava od 28. junija 1921, Službene Novine 142 A, vsebuje določila, ki se tičejo kriminalnega prava, pa so žal takisto ponesrečena, t. j. ne da se iz njih jasno utrditi smisel zakona ali pa določila celo znane zakonodajalčeve namere sprečavajo.

Vidovdanska ustava pravi, da so postali z njeno razglasitvijo vsi »pravni predpisi«, ki bi ustavi nasprotovali, neveljavni. — Smrtna kazen se ne sme ustanoviti za čisto politična kaznjiva dejanja (čl. 9 Ust.). To je stalo tudi že v prejšnji srbski ustavi (5. junija 1903, LVIII/522). Kaj so čisto politična kaznjiva dejanja? Ali smemo šteti sem še politična hudodelstva, katera navaja uvodni zakon k avstr. kaz. pravnemu redu v členu VI. B 1—4? — Ta hudodelstva so pač naštetna na podlagi člena 11. državnega osnovnega zakona o sodni oblasti, ki pač danes za nas ne veljajo več. Sicer pa člen VI. cit. navaja kot hudodelstvo, ki spada pred poroto, tudi hudodelstvo zlorabe uradne oblasti po § 101—103 kaz. zak. iz vidika političnih hudodelstev, kar pa ni! Iz naštevanja hudodelstev v čl. VI. uvodnega zakona h kazenskopravdnem redu, pri katerih kazen ne gre nad pet let, torej ne pridemo do definicije političnih deliktov. Navadno se govori za vse delikte v poglavju IX. in X. srbskega kazenskega zakonika, da so to politični delikti. Ali med njimi so taki, ki nimajo prav nobenega stika s politiko; tako osobito skoro vsi delikti iz glave X., dočim bi nekateri delikti iz glave XI. srb. kaz. zak. lahko šteli za politične delikte. (Ravno iz glave XI. spadajo važnejši delikti v kompetenco srbske porote, dočim prvotno iz glave IX. in X. ni bilo nobeno hudodelstvo podvrženo pristojnosti porote, ter je šele zakon z dne 6. septembra 1919 odkazal delikt po § 85 srb. k. z.

v pristojnost porotnega sodišča, ako je bilo dejanje izvršeno za časa sovražne okupacije Srbije 1915—1918.) Pri vsem tem moremo priti le do zaključka, da velja za čas po vidovdanski ustavi prav tako kakor od prevrata do vidovdanske ustave razločevati med absolutnimi in relativnimi političnimi delikti in da k prvim štejemo dejanja, ki obstojajo edino v tem, da sprečavaja izvrševanja političnih pravic, druga pa so poljubni navadni delikti, ki pa imajo za svojo, svrhu doseglo kakšnega političnega cilja (L a b a n d). Le absolutno politična kaznjiva dejanja so pač mišljena pod čistimi političnimi kaznjivimi dejanji v čl. 9 vidovdanske ustave. S tem se zлага dejstvo, da je na primer že v srbski ustavi iz leta 1903. bilo identično določilo o nedopustnosti smrtne kazni kot v vidovdanski ustavi, da se je pa vendar le sedem let pozneje zakonitim potom odredila za delikte po § 85 in 85a srb. kaz. zak. smrtna kazen. Kateri bi bili tedaj čisto politični delikti po našem pravu v Sloveniji, ki ne smejo biti kaznovani s smrtjo? Gotovo smemo s F i n g e r j e m šteti sem delikte kot silovito preprečenje delovanja narodne skupščine. Za ta delikt pa avstrijski kaz. zak. itak nima smrtne kazni! Ali pomniti je, da zoper našo gori s težavo dobljeno definicijo o čisto političnih deliktih govori drugi odstavek čl. 9 vidovdanske ustave, ki izvzema primere izvršenega ali poizkušene atentata na kralja ali kraljevo rodbino, kakor da bi bili to že samo po sebi čisto politični kazenski delikti, kar pa v resnici po naši gorejšnji definiciji (L a b a n d) niso. Tisti izvzetek cika očividno na belgijsko atentatsko klavzulo in s tem na internacionalne izročitvene pogodbe, ki izključujejo sploh izročitve za politične delikte. Iz tega labirinta ne pridemo drugače, kakor da se držimo po priliki misli švicarske izročitvene drž. pogodbe od 22. januarja 1892, ki pravi, da je možna izročitev zastran hudodelstva, ako storilec dejanje pač opravičuje s političnimi motivi, a isto vendarle nosi na sebi pretežno znake navadnega hudodelstva.

Vidime torej, da prehajamo, kakor se obrnemo, iz zagate v zagato in da nas reši pri največ deliktih le nazor, da bodi vprašanje, kaj je čisto političen delikt, quaestio facti. Še večje neprilike pri nas čakajo v praksi pri slovenskih sodiščih, kadar treba takšnega storilca soditi, da pride do zaslužene kazni.

N. pr. kaznivo dejanje obstoji v umoru političnega kolovodje ene stranke; vprašljivo je, ali je ta delikt čisto političen ali pretežno političen ali nepolitičen. Porotnikom treba seveda staviti eventualno vprašanje po smislu § 320 kaz. pravnega reda o tem, v koliki meri je dejanje politično. Saj je od tega kriterija odvisna kazen! In če porotniki potrde, da je bilo dejanje čisto politično, katera kazen nastopi? V vidovdanski ustavi je ni, v kazenskopravdnem redu tudi ne; treba bi morda bilo določila § 52 avstr. kaz. zak. analogno uporabiti, ali to sprečava čl. 8 vidovdanske ustave, ki pravi, da mora biti vsaka kazen že v naprej v zakonu izrečena . . .

Drugo vprašanje: Zakaj je po čl. 5 pri pritvoru državljana od strani »pristojnega oblastva« (v ustavi iz leta 1888 je stalo »istražnog sodija«, v ustavi iz leta 1903 pa »istražne vlasti«) dopustna pritožba na pristojno sodišče, pri stanovanjski raziskavi po čl. 11 pa na prvostopno sodišče? V prejšnjih dveh ustavah je stalo obakrat »prvostepeni sud«. Iz motivov ustavnega odbora (str. 7, 8) ne izveš ničesar. »Prvostepeni sud« je očitvidno zborni sodišče; saj okrajnih sodišč v smislu naše sodne organizacije v Srbiji še ni. Taka je tudi legalna interpretacija čl. 116 volilnega zakona. Pomniti je, da je tudi v matici čl. 11 vidovd. ust., namreč v ustavi iz leta 1888 stalo, da izvrši raziskavo preiskovalni sodnik, dočim je ustava iz leta 1903 to premenila v preiskovalno oblastvo, kar stoji še danes v naši vidovd. ustavi. Na to vse se ni mislilo in tako vidimo, da rešuje pritožbe glede zatvarjanja po policijskih oblastvih v smislu vidovd. ust. vedno takoj zborni sodišče in to tudi tedaj, ako okrajno sodišče vodi poizvedbe radi hudodelstva ali pregreška po § 88 avstr. kazenskopravnega reda, dasi po doslejšnjem pravu v takih primerih pritožbe sploh bilo ni, ampak je bilo policijsko oblastvo le primorano, zaprtega v 48 urah izpustiti ali pa pristojnemu oblastvu izročiti. Glede hišnih raziskav pa gre po vidovd. ust. pritožba takisto na zborni sodišče in to tudi v postopanju radi prestopkov. (Hišne preiskave v postopanju radi prestopkov niso izključene: arg. a contr. ex § 452, točka 4 kaz. pravd. reda; tako tudi L o h s i n g). Isto velja seveda tudi pri poizvedbah okrajnih sodišč radi hudodelstva in pregreškov, velja pa tudi po vidovd. ust. — horribile dictu —,

če je ukazalo hišno raziskavo dohodarinsko sodišče (§ 584 doh. kaz. zak.), da gre pritožba — na prvostopno (zborno) sodišče! Mimogrede omenjeno, so tudi roki za rešitev zadeve glede pripora po vidovd. ust. daljši, kakor so bili doslej po čl. 4 zak. z dne 27. oktobra 1862 št. 87 drž. zak.

Vidovd. ust. določa v čl. 13, da naj sodijo vsa kaznjiva dejanja, ki so učinjena s tiskom, redna sodišča. Zgodovina tega člena kaže, da se je hotelo odtegniti vsebinske tiskovne delikte poroti (prim. uvodni članek v Jutru II. št. 207). Stvar pa je vsled nekritičnega postopanja zakonodajstva ostala za Slovenijo taka, kakor je bila, namreč, da sodijo porotniki še nadalje. Ni odločilno namreč, kaj je zakonodajalec hotel povedati, ampak to, kar je v resnici povedal.

Postavimo se na stališče legis latae. V vidovd. ust. sami je govor o rednih in izvanrednih sodiščih. Kaj si misli ustava — zakon, ne zakonodajalec — pod izvanrednimi sodišči, to spoznamo iz čl. 109. Tam se govori o tem, da se ne sme na noben način ustanoviti »izvanredni sud« za sudjenje ali komisije za izvidjanje. Pašičev načrt je imel v čl. 70 še tretji odstavek, ki se je glasil: zakonom se može za izvanredne slučajeve propisati naročiti postopak za izvidjanje i sudjenje krivičnih dela. Ta odstavek je ustavni odbor črtal, rekoč, da bi se ta odredba mogla tolmačiti, kakor da dopušča stvarjanje izvanrednih sodišč (str. 17). Odpravljen je torej preki sod, ne pa porota. Srbija ima sicer drugačno poroto kakor Slovenija in tista tudi ni poklicana soditi tiskovne vsebinske delikte, ali ima jo! O tem, da bi bila porota ne-redno sodišče, ni niti iz zakona o poroti z dne 31. marca 1892, niti iz vidovd. ustave same ničesar razbrati. Čl. 1. zak. o poroti se namreč glasi: P o r e d državnih prvostopenih sudova, postoji u Srbiji u smislu čl. 149 Ustava za izvesna krivična dela porotni sud. Vidovd. ustava pa govori — in to je odločilno — v členih 109, 110, 112 o rednih sodiščih, pod katera spadajo brez dvoma tudi za bivšo kraljevino Srbijo porotna sodišča. Saj nihče ne more resno prerekati, da tudi porotno sodišče lahko odstavi sodnika od službe. Ako pa niti za srbijansko zakonodajo ni porota izvanredno sodišče v tistem smislu, ki ga rabi vidovd. ustava, se sme to tem manj za Slovenijo trditi. V členu 2. do 5. zakona od 21. decem-

bra 1867 št. 144 drž. zak. se more vršiti pravosodje po sodiščih za civilne osebe, po izjemnih sodiščih, vojaških sodiščih, policijskih in dohodarstvenih sodiščih. A § 8. avstr. kaz. pravnega reda navaja pa točko 3.) med sodišči za civilne osebe porotna sodišča kot redna sodišča in le preko sodišče smemo šteti za izvanredno sodišče (prim. § 431 nasl. avstr. k. pr. r.). Iz dejstva, da je vidovd. ustava navzlic drugačnim prejšnjim načrtom (Kramerjevemu, Protičevemu in Smodlakinemu) določila o poroti izpustila, se še ne sme sklepati, da je inštitut porote zavrgla. Nasprotno, oprezno stališče ustavotvorne skupščine v tem vprašanju je čisto jasno pokazalo, da se je le hotelo prepustiti uvedbo porote elastičnejši zakonodaji ob izenačenju kazenskih zakonov za celo kraljevino. Tudi vprašanje, kaj je pristojno sodišče v smislu čl. 6 vidovd. ustave, je prepuščeno kazenskopravnim zakonom, zato pa tudi § 219 avstr. kaz. pravnega reda ne govori v prilog nazoru, da je vidovd. ustava poroto za tiskovne delikte odpravila, ampak naobratno.

Vidimo torej po vsem tem, da je nekritično postopanje ustavotvorne skupščine v tem vprašanju v istini dalo sijajno spričevalo nauku B i n d i n g o v e m u: »Mit dem Momente der Gesetzespublikation . . . das ganze Gesetz ruht von nun auf sich, gehalten durch die eigene Kraft und Schwere, erfüllt von eigenem Sinn; oft klüger, oft weniger klug als sein Schöpfer, oft reicher, oft ärmer als dessen Gedanken, oft glücklicher im Ausdrucke, als dieser zu vermuten wagte, und hie und da an Stellen, wo der Autor festgefügte, dem Missverständnis spottende Satzung sah, plötzlich durch die Verkettung mit den übrigen Teilen der Norm in unheilvolles Schwanken geraten . . .«

Preidem docela ponesrečeno določilo čl. 130 vidovd. ust. o izdajanju zakonov, uredb itd., »kar jih je bilo izdanih od dne 1. decembra 1918 do dne proglasitve te ustave«, ker se ne tiče kriminalne zakonodaje in pridem do zakona, katerega je narodna skupščina kot prvega dne 2. avgusta 1921 sklenila (Službene Novine št. 107a) in ki mi je dal neposreden povod za ta članek. Še enkrat poudarjam, da se v tisto vprašanje, ali je ta zakon potreben in umesten, skratka v kriminalnopolitično vprašanje, ne spuščam in da hočem sine ira et studio zgolj

tehnično stran zakonske materije z ozirom na pravne razmere v Sloveniji prerešetati.

Čudno na tem zakonu o redu in radu je že to, da pravi čl. 21: ta zakon stopi v veljavo, ko ga kralj podpiše, — a podpisal ga do danes še ni. Z ozirom na čl. 59 vidovd. ust. bi bilo gotovo logičnejše, da bi se glasil citiran član 21. »in ko ga ministrski svet v imenu kralja podpiše«. Pa to bi bila le nekaka stilistična hiba.

V čl. 2. zakona o radu in redu stoji, da se kaznuje s smrtjo ali z robijo do 20 let, kdor učini hudodelstvo po smislu čl. 1. tega zakona. Po čl. 19. je razširjena možnost usmrtitve celo na mladoletnike nad 18 letom. Ali dejanski stani po čl. 1. zak. o radu in redu so tipični, čisto politični delikti. Za take delikte pa se smrtna kazen po vidovd. ustavi ne sme ustanoviti. Izpremembe ustave bi bile le dovoljene, ako bi se bil čl. 9. ustave prvi odstavek izrecno navedel kot izpremenjen, oziroma ako bi se bil sploh ves postopek glede izpremembe uredil v smislu čl. 126 vidovd. ust. Vse to pa se ni zgodilo. Sankcije za nezakonito sklenjenje zakona ni. Menim pa, da nezakonito sklenjen zakon sploh ni zakon. Ker pa sodniki sodijo le po zakonih (čl. 119 vidovd. ust.), je najmileje, kar moremo v tem pogledu dejati, da določilo v čl. 2. zakona o radu in redu o smrtni kazni nikdar ni prišlo do pravne eksistence, da torej ne velja.

Čl. 6. ukinja uporabo določil §§ 1, 5 in 7 zakona z dne 24. maja 1885 št. 89, dokler bo zakon o redu in radu veljal. Tako pravi čl. 20 zak. o redu in radu. Dobili smo torej z ozirom na določila čl. 19, ki razširja veljavnost določil §§ 1—81 srbskega kaz. zak. za celo kraljevino, p r e g r e š k e vlačuganja, ampak le za potepuhe, pijance in obojega spola ljudi, ki izvršujejo nečisti obrt. To pomeni za sodišča v Sloveniji, ki so imela doslej dosti bolj detailirane predpise z ostrejšimi kazni, občutno obremenitev. Doslej so bili to navzlic ostrejši kazni samo prestopki, odslej pa bodo pregreški. Zato naj se take obdolžence tira od vseh okrajnih sodišč, torej tudi od periferije okrožja zbornega sodišča na sedež zbornega (deželnega ali okrožnega) sodišča, da ga tam sodijo senati štirih starejših sodnikov, dočim je doslej zadostoval en sam mlajši

sodnik pri okrajnih sodiščih in prav gotovo ni bilo nikdar nobene pritožbe proti taki judikaturi. Seveda se pa dejanski stani določil zakona o redu in radu ne krijejo povsem z doslej veljajočim zakonom in tako mora n. pr. beračenje ostati še naprej prestopček po smislu § 2. zakona z dne 24. maja 1885 št. 89 drž. zak. Sedaj pa dobimo lepo anomalijo. Čl. 6 pravi, da se potepuhi, pijanci in ljudje nečiste obrti (precizne definicije ni!) smejo po prestani kazni tudi oddati v prisilno delavnico; bliže predpise o tem naj izda minister za pravosodje. Ker pa ostane pri nas zakon z dne 24. maja 1885 št. 90 drž. zak. v veljavi vsaj za tiste delikte, ki ostanejo nedotaknjeni iz zakona od 24. maja 1885 št. 89 drž. zak., ostane za Slovenijo oddaja v prisilno delavnico glede tistih, ki so bili radi beračenja obsojeni, zadeva političnih deželnih oblastev (torej v zadnji vrsti zadeva ministrstva za notranje zadeve). Čl. 6 odst. 3 zakona o redu in radu na tem pač ni ničesar izpremenil in minister za pravosodje bo rešil to anomalijo pač najbolje tako, da izda uredbo, ki bo pustila za Slovenijo vse predpise glede oddaje v prisilno delavnico, kakor so doslej veljali.

Čl. 7 ima v mislih kaznjiva dejanja, katera obravnava avstrijski zakon z dne 27. maja 1885 št. 134 drž. zak. Ta zakon je nastal pod vplivom anarhistične propagande dejanja in je v primeri z členi 7—9 zakona o redu in radu tehnično bolje izdelan. Zopet se križajo dejanski stani obeh zakonov, zopet ostane nekaj dejanj po avstrijskih zakonih kaznivih. — In kaj je s kompetenco za sojenje vseh teh deliktov? Kaj spada pod poroto, je določeno v čl. VI. uvodnega zakona h kazenskopravnemu redu. Politični in vsi delikti, za katere je zagrožena kazen nad 5 let, gredo v pristojnost v porote. Torej moramo delikte, ustanovljene v čl. 7 in 8 zakona o radu in redu, vindicirati za judikaturu porote. S tem pa je seveda predpis člana 19 zakona o radu in redu, ki veli, da naj se sodijo vsi delikti po tem zakonu kot nujni predmeti pred vsemi drugimi, postal iluzoren. Ker naj veljajo pri judikaturi v materialnem pogledu predpisi splošnega dela srbskega kazenskega zakonika §§ov 1—81, v formalnem pogledu pa predpisi avstr. kazenskopravnega reda, bo treba vprašati porotnike po ob-

stoju olajševalnih okolišnosti v splošnem (circonstances atténuants) in tako pridemo do čisto novega postopanja, za katero naš kazenskopravni red sploh ni urejen!

Čl. 18. uvaja pritožbo zoper odloke državnih upravnih oblastev, torej v Sloveniji okrajnih glavarstev, oziroma mestnih magistratov, na prvostopno sodišče in za tem na kassacijsko sodišče. Načelo, da se pravosodje loči od uprave, ki je bilo izza Montesquieu-ja deloma kakor garancija nepristranosti sodnikov, deloma kot posledica umestne delovne delitve od teorije vedno zagovarjano in ki je bilo v Sloveniji do najzadnjih časov najdoslednejše izvajano, se s predpisi čl. 18 na mah zruši v prah, dasi vidovd. ustava sama v članih 47 in 48 upravno oblast in sodno oblast strogo razlikuje. Vpraša se: Na kateri podlagi naj presoja prvostopno sodišče odloke upravnih oblastev? Ali so nova dopustna? Ali sodeluje državni pravdnik pri takih rešitvah pritožb pri prvostopnem sodišču?

Kaj hoče določilo čl. 16. zakona o radu in redu — za Slovenijo? Čl. 46. srbskega tiskovnega zakona ni bil v Sloveniji nikdar promulgiran, pa tista določila pri nas niti izvedljiva niso. Po sodni organizaciji v Sloveniji ne more obtožbe podati policijsko oblastvo, pri nas tudi srbski kazenski postopek ni bil promulgiran. Sodim, da je čl. 16. navzlic poskusom rešiti ga za celo Kraljevino v čl. 19, za nas popolnoma brezpomemben in sploh neupoštevten. Isto velja v isti meri za čl. 17.

K čl. 19. pripomnimo, da se je pripetil zakonodajalcem zopet isti opustitveni pogrešek, kot ob proširjenju glave IX. in X. srbskega kaz. zakonika za celo Kraljevino, namreč: kaj pa velja tedaj, ako konkurira delikt, ki se ga sodi po avstr. kaz. zak., s takim, ki se ga mora soditi po §§ih 1 — 81 srbskega kaz. zak. v zvezi z zakonom o radu in redu? Tudi kjer se zadnji delikti sodijo pred vsemi drugimi dejanji (čl. 19. odst. 1 zakona o radu in redu), kar bi se dalo vsekakor po predpisih avstr. kaz. pravnega reda o izločitvah kazenskih zadev izvesti, mora se sodišče pri izreku kazni po predpisih avstr. kazenskopravnega reda ozirati pri poslednji sodbi na kazen, ki je bila izrečena v prvi sodbi. In če se sklopi po § 265 avstr. k. pravn. reda razsodba glede kazni, kateri predpisi veljajo, n. pr. za zastaranje izvršitve kazni?

Avstr. kaz. pravdni red ne pozna takega zastaranja, srbski pa! Da naj bi veljala vsekakor milejša določila, je stvar, ki leži na dlani; ali tendenca zakona o radu in redu, ki ustanavlja smrtno obsodbo celo za mladoletnike izpod 20 let, se s tem ne zлага, ampak bi kazala baš v obratno smer! — —

Navedel sem le glavne tehnične hibe, obravnavanih zakonov. Morebiti bo praksa našla še dosti več hib, kakor se jih pokaže ob zgolj teoretičnem razglabljanju snovi. Na drugi strani pa priznam, da mnogo mojih pomislekov zoper tehnično stran naših kriminalnih zakonov v praksi ne bo delalo posebne preglavice, bodisi, da bodo zagonetni slučaji prerediti, bodisi da bo postala sodniška interpretacija nujno ohlapnejša, kakor smo jo bili doslej vajeni. Navzlic temu mislim, da smem izreči dvoje: 1. Pozna se, da pri zakonodajstvu niso sodelovali praktiki, ki poznajo pravne razmere v Sloveniji do dobra. To bode moralo biti v bodoče drugače! Dokler drugega sredstva ni, naj se za take zakone skliče zakonodajni odsek ministrstva pravde, da poda svojo mnenje o zakonskih predlogih, to pa seveda na podlagi že prej vsem članom doposlanih in od njih preštudiranih osnutkov. V vsakem zakonodajnem odseku morajo biti zastopani veščaki iz vseh pokrajin Kraljevine, katere imajo različne zakonite predpise. 2. Najnujnejša potreba je, da se unificira kriminalno zakonodajstvo za celo kraljevino. Ako bi se to ne dalo v najbližji bodočnosti izvesti, naj se vsi ponesrečeni zakoni čimprej revidirajo in zakonitim potom popravijo.

Bojim se, da dajemo našim vnanjim sovražnikom baš s tem največ gradiva za klevetanje zoper našo državo in da ji baš s tem v veliki meri škodujemo na ugledu, ako ustvarjamo zakone, ki niso na vrhuncu zakonske tehnike, in to celo v tako važni panogi zakonodajstva, kakor je kazensko pravosodje.

